

Fr. R. Faehlmann

«Ta (Faehlmann) ei olnud moetuulte järgi painduv pilliroog, mida vahetpidamata siia ja sinna kõigutatakse, vaid ta seisis nagu samm, kompass tõe poole sihitud, omal kohal.»

Fr. R. Kreutzwald

22. aprillil k. a. möödus 110 aastat Friedrich Robert Faehlmanni surmast. Meenutagem sel puhul ka tema kui meie linnaga seotud kultuuritegelase elu ja tööd.

Fr. R. Faehlmann sündis Hao mõisas 20. detsembril 1798. a. mõisaomanik Heinrich Faehlmanni ja tema abikaasa Katarina keskmise pojana.

Kirjaniku sünnimaja on hävinud, selle kohale aga paigutatud Rakke Keskkooli kodulooringi liikmed suure kivi vastavat teksti kandva sildiga.

Seitsmendal eluaastal kaotas Faehlmann oma ema. Pärast ema surma võeti poisike mõisa, kus ta kasvatati üles koos von Paykulli tütreaga. Juba lapseas olevat huvitanud Faehlmanni arstimid ja arstimine. Ta olevat armastanud alati oma kasvataja seltsis olla, kui see käis külas haigeid ravimas.

Külas liikumine aitas Faehlmannil varakult tundma õppida talurahva viletsat elu. 9-aastaselt saadeti Fr. R. Faehlmann kooli, esmalt «onu Wentseli» kodukooli Liigvalla mõisa, 11-aastaselt aga Rakverre. Siin õppis ta esialgu alg- ja hiljem kreiskoolis, kus ta oli üks tublimaid ja taibukamaid õpilasi.

Olles korteris parkalmeister Rohlederi juures, tutvus Faehlmann põhjalikult käsitöölise eluoluga (Rohlederi maja oli kreiskooli kõrval, krundil, millel praegu asub ühekorruseline puumaja sildiga «Kalinini tn. 38»).

Faehlmann olevat armastanud sageli jalutada üksinda Vallimäel lossivaremete juures, mõtiskledes eestlaste ajaloost. Elavalt on ta võtnud osa ka koolipoiste korraldatud mängudest ja jõukatsumistest Vallimäel ja Tammikus. Lossivaremetega on seotud legend, kuidas kolm koolivenda — J. J. Nocks, Fr. R. Kreutzwald ja Fr. R. Faehlmann andnud nooruspäevil ustavusvande elada ja töötada eesti

rahva heaks. Ajaloolisele tegelikusele see aga ei vasta, sest Faehlmann astus juba 1814. a. Tartu gümnaasiumi, Kreutzwald tuli aga Rakverre 1815. a. Pole mingeid andmeid ka selle kohta, et nad hiljem oleksid kunagi Rakveres koos olnud.

Rakvere kreiskooli maja on säilinud. Hiljem paar korda ümber ehitatud, seisab see praegu Kalinini tn. 40. Seal õpivad Rakvere II Keskkooli noored.

1814. a. astus Faehlmann Tartu gümnaasiumi. Sealgi paistis ta silma oma hoolsusega õpinguis. Ühtlasi püüdis ta leida jõukohast tööd, sest isa saadetud vähesest rahast ei piisanud elamiseks. 1817. aastal lõpetas Faehlmann gümnaasiumi ja astus järgmise aasta algul Tartu ülikooli arstiteaduskonda. Siin kuulas ta arstiteaduslike põhiainete kõrval ka loenguid keeleteadusest, kirjandusest, esteetikast jm.

Ülalpidamise hankimiseks pidi ta koduõpetajana töötama ja teistele üliõpilastele loenguid ümber kirjutama. Suviti viibis Faehlmann Hao mõisas, mille ümbruses ta kogus rahvaluulet. Rahva usalduse võitmiseks esines ta lihtsa talupoisina.

Iga aastaga süvenes ta enam oma erialasse. 1822. a. oleks Faehlmann võinud sooritada juba lõpuksamid. Ta olevat olnudki selleks peaaegu valmis, kuid siis suri üks tema ravi all olnud haige, kellele ta oli määranud vale diagnoosi, ja Faehlmann otsustas ülikooli edasi jääda, et oma teadmisi veelgi täiendada.

1824. aastast alates hakkas Faehlmann praktiseerima Tartus vaeste-arstina, jätkates veelgi õpinguid. Alles 1827. a. lõpetas ta ülikooli, omandades arstiteaduse doktori kraadi. Pärast seda algas järjekindel arstipraktika Tartus, kus ta sai lühikese aja jooksul üheks otsitavamaks arstiks. Ta ei unustanud aga ka uurimistööd eesti keele ja kirjanduse alal. Selles töös toetas Faehlmanni noor Kreutzwald, kellega ta tutvus 1825. a. Tartus. Faehlmanni töökoormus oli väga suur. Selle tohutu pinge all halvenes tervis. Juba 1830. a. haigestus ta kopsutuberkuloosi, mis süvenes aasta-aastalt. 1837. a. kevadel kir-

jutas professor von Hueck Kreutzwaldile: «Meie armas Faehlmann teeb meile tõsist muret, ta näeb välja kui vari ja on kindlasti palju haigem kui paljud nendest, keda ta iga päev ravib. Katsuge ometi temasse mõjuda, et ta võtaks ette väikese puhkereisi, kas või neljaks nädalaks. See kosutaks tema tervist kindlasti.» Faehlmann ei tahtnud suvepuhkusest kuulda. «Suvekuud on ainukesed,» kinnitas ta, «millal mul on pisut enam aega tõsiseks teaduslikuks tööks. Sellepärast ei või ma oma aega mitte kergemeelselt ära pillata reisil. Igaühel on kanda oma koorem, sellega peab ta rabelema.»

Ja Faehlmann töötas. Arstina võttis ta päevas vastu umbes 70 haiget, düsenteeria- ja koolerataudide ajal polnud haruldased sellisedki tööpäevad, millal ta ei saanud öösiti lahtigi riietuda.

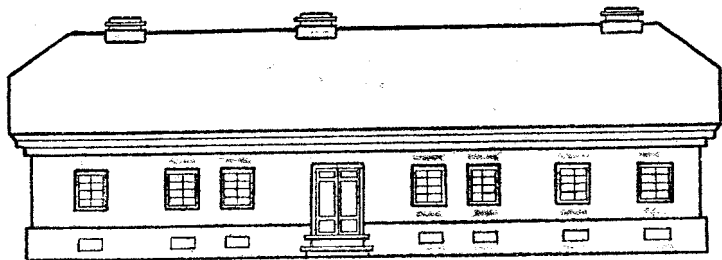
Faehlmann oli ka Tartus 1838. aastal asutatud Opetatud Eesti Seltsi organiseerija ja aktiivsem liige. Ta pidas tihti ettekandeid, virgutas seltsi liikmeid kirjanduslikule tegevusele ja asus ise Kalevipoja muistendeid koguma. Samal ajal töötas Faehlmann ülikoolis eesti keele lektorina (1842—1850) ja ajutiselt ka farmakoloogiaprofessori asetäitjana.

Veel surma eelgi ei raugenud tema töötahe ja vaimne erksus. Kui Kreutzwald viimast korda Faehlmanni külastas, rääkis viimane oma plaanidest «need kohad läbi käia, kus Kalevipoeg oli töötanud ja toimetanud».

Tema paranemine oli aga lootusetu. Suur töömees suri 22. aprillil 1850. a. Tema põrm sängitati Tartu Jaani kalmistule.

Faehlmann oli eesti valgustaja-demokraat, kes tundis kaasa pärisorjuses ägavale talurahvale, võitles tema olukorra parandamise eest ja püüdis kaasa aidata talurahva kujunemisele tõeliseks kultuurrahvaks. Oma vaateid väljendab ta selgesti üleskirjutatud vaidluses «Minu tüli Nolckeniga.»

Suure innuga töötas Faehlmann eesti keele alal, tõstes esile rahva osa eesti keele loomisel. Oma keeleteaduslike artiklitega pani ta aluse eesti keele hääliku- ja vormiõpetusele. Ta selgitas, et eesti kirja-keelt tuleb arendada, sest sakslased on selle arenemist pärisorjuse ajal pidurdanud.

Rakvere kreiskooli maja 1805.—1866. a.

Suure panuse eesti kultuuri varasalve tõi Faehlmann «Kalevipoja» koostamise algatajana. Juba 1839. a. tegi ta Opetatud Eesti Seltsis pikema ettekande «Muistend Kalevipojast». Opetatud Eesti Seltsi toimetustes ilmusid Faehlmanni muistendid. Osa neist on rahvapärilised, osa aga tunduvalt täiendatud ja ümber töötatud. Faehlmann avaldas ka kalendriiisades lühijutte, milles ta käsitles kaasaja aktuaalseid küsimusi. Luule alal on Faehlmann kirjutanud kaks oodi ja seitse lühemat epigrammi, mis ilmusid pealkirja all «Järvamaa vanamehe õpetused». Inimeste pahesid hukkamõistvate epigrammidega rajas Faehlmann eesti luule ajaloos epigrammide liigi.

Fr. R. Faehlmann oli väljapaistev arsti- ja keeleteadlane, esimene eesti valgustaja-demokraat, folklorist ja kirjanik, kelle uurimistööd ja ilukirjanduslikud teosed said eesti rahvusliku liikumise aja kirjanduse aluseks. L. LEET